

УДК 347 (77+78) + 339.543.4

Сапожник Д. І.,

dimalv.ua@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1125-8571,

Researcher ID: G-1404-2019,

к.т.н., доц., доцент кафедри товарознавства та експертизи в митній справі,

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Демидчук Л. Б.,

ludalv.ua@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8718-0996,

Researcher ID: G-1456-2019,

к.т.н., доц., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ПОСТАНОВКА ПИТАНЬ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ МИТНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

***Анотація.** У статті розглянуто значення якості постановки питань при призначенні митної експертизи, порядок та правила постановки таких питань, оцінки їх коректності, показано алгоритм дій для правильної та коректної постановки питання щодо призначення митної експертизи. Наголошено на необхідності актуалізації методичних рекомендацій щодо постановки питань перед експертом, оскільки навіть найкращі методичні рекомендації є марними, якщо їх не застосовувати в практичній діяльності. Виходячи з цього, показана доцільність запровадження відповідного навчального курсу та навчання для посадових осіб митних органів, правомочних призначати проведення товарознавчих митних експертиз та досліджень, зокрема у сфері оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. Показано, що при призначенні митної експертизи посадовою особою митного органу перед експертом повинно ставитися конкретне завдання та встановлюватися коло і зміст питань, із яких має бути проведена експертиза. Причому не допускається постановка питань: що виходять за межі компетенції експерта (це може бути підставою для відмови у проведенні експертизи); для роз'яснення яких не потрібні спеціальні експертні знання; мають правовий характер; які можуть ставитися до об'єкта дослідження через його властивості. Проаналізовано алгоритм дій та послідовність постановки питання щодо призначення митної експертизи, яка дозволяє провести оцінку його коректності згідно з із встановленими законодавством критеріями, які містять заборону на відсутність у питанні певного (чіткого) смислового змісту або можливої багатозначності (можливість тлумачення (трактування)) суті поставленого в питанні. Доведена необхідність при формулюванні якісних питань дотримання теорії їх постановки та враховування специфіки питань, зважаючи на підстави їх виникнення, а також характеру інформації, на відсутність якої вказує питання (так звані "чи-запитання" і "що-запитання"). Зроблено висновок, що для попередження проблем при взаємодії митних органів та експертних установ у процесі організації та проведення митних експертиз важливо враховувати особливості постановки питань при призначенні експертиз та дотримуватися правил постановки питань експерту.*

Ключові слова: митна експертиза, експерт, питання до експерта, критерії коректності питань, об'єкти інтелектуальної власності.

Sapozhnyk D. I.,

dimalv.ua@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1125-8571,

Researcher ID: G-1404-2019,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Commodity Studies and Expertise in Customs,

Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Demydchuk L. B.,

ludalv.ua@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8718-0996,

Researcher ID: G-1456-2019,

Ph.D., Associate Professor; Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Logistics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

POSING THE QUESTIONS WHEN APPOINTING CUSTOMS EXAMINATION OF INTELLECTUAL PROPERTY OBJECTS

Abstract. *The article considers the importance of the quality of questioning when appointing a customs examination, the procedure and rules for posing such questions, assessing their correctness, shows the algorithm for the correct formulation of the question regarding the appointment of a customs examination. The necessity of updating the methodological recommendations for posing questions to the expert is emphasized, since even the best methodological recommendations are useless if they are not applied in practice. Based on this, the expediency of introducing an appropriate training course and training for customs officials authorized to appoint commodity customs examinations and studies, in particular in the field of valuation of intellectual property, is shown.*

It is shown that when appointing a customs examination by a customs official, the expert should be assigned a specific task and set the range and content of issues on which the examination should be carried out. At the same time, it is not allowed to raise questions: that go beyond the competence of the expert (this may be grounds for refusal to conduct an examination); for the explanation of which no special expert knowledge is required; are of a legal nature; which may relate to the object of study due to its properties. The algorithm and the sequence of raising the question regarding the appointment of a customs examination, which allows to assess its correctness in accordance with the criteria established by law, which contain a prohibition on the absence of a certain (clear) semantic content in the question, or possible ambiguity (the possibility of interpretation) of the essence of the question, are analyzed. The necessity of formulating qualitative questions in compliance with the theory of their formulation and taking into account the specifics of the questions, taking into account the grounds for their occurrence, as well as the nature of the information the absence of which is indicated by the question (the so-called "whether-question" and "what-question") is proved. The conclusion is made that in order to prevent problems in the interaction of customs authorities and expert institutions in the process of organizing and conducting customs examinations, it is important to take into account the peculiarities of questioning when appointing examinations and to comply with the rules for asking questions to the expert.

Key words: customs examination, expert, questions to the expert, criteria for the correctness of questions, objects of intellectual property.

JEL Classification: D23, D83, K23, K49

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1221-2022-31-08>

Постановка проблеми. Не підлягає сумніву твердження, що неточне формулювання питань при призначенні митної експертизи товарів в кінцевому результаті негативно позначається на відповідях, оскільки найчастіше експертам доводиться уточнювати завдання у посадової особи митного органу або цитувати у своїх висновках, дублюючи некоректно сформульовані питання. При призначенні митної експертизи товарів посадова особа митного органу ставить перед експертом конкретне завдання та визначає коло питань, у межах яких має бути проведена експертиза. Важливо відзначити, що митне законодавство не допускає постановки питань, які можуть виходити за межі компетенції експертів або мають виключно правовий характер, а також питань,

для роз'яснення яких не потрібні спеціальні пізнання експертів або не мають відношення до об'єкта дослідження через властивості останнього. Можна констатувати факт, що питання щодо призначення митної експертизи – це основний змістовний орієнтир для експерта, оскільки від чіткості постановки ним питань залежить і ясність відповідей.

Експерту необхідно точно дотримуватися змісту завдання, питання якого наводяться у формулюваннях, прописаних у рішенні про призначення митної експертизи. При цьому, якщо формулювання питання вимагає уточнення, але експерту зрозуміла його суть, то після дослівного його цитування може бути зазначено, як саме на основі своїх спеціальних та (або) наукових

знань та компетенцій експерт розуміє це питання. Варто зазначити, що змінити формулювання питань експерт має право лише за погодженням із посадовою особою митного органу, яка призначила експертизу. Проте для зручності роботи з проведення митної експертизи за експертами закріплено право змінювати послідовність таких питань, якщо початкове формулювання залишається без виправлень [11, 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В умовах стрімкого розвитку технологій, насамперед цифрових систем штучного інтелекту, економіки процесів (а не традиційної економіки речей) одним із головних пріоритетів науково-технічної політики держави є формування ефективного механізму, що сприяє створенню та поширенню інновацій, формуванню сприятливого для творчості інституційного середовища. На даний момент не може викликати сумнівів той факт, що митні органи мають відігравати одну з ключових ролей у справі охорони та захисту інтелектуальної власності. Це викликано тим, що інтернаціоналізація господарських зв'язків та вдосконалення методів тиражування останніми роками призвели до значного збільшення обсягів міжнародної торгівлі та переміщення контрафактної (підробленої) продукції.

Слід зазначити, що вже з 1999 р. в Україні ведеться планомірна робота з формування переліку типових питань, які ставляться експерту при призначенні експертиз та досліджень у митних

цілях (за пріоритетними групами товарів), відтоді цей “перелік питань” неодноразово редагувався та доповнювався [1, 3, 5]. Безумовно, перелік запропонованих питань не є і не може бути вичерпним і за потреби посадова особа митного органу за погодженням із компетентним функціональним підрозділом можуть поставити будь-яке додаткове питання. Тим не менше важливо звернути увагу на те, що серед зазначених типових питань наведено дуже мало прикладів питань, які можуть бути сформульовані при призначенні експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

У науковій та навчальній літературі неодноразово наголошувалося на необхідності актуалізації методичних рекомендацій щодо постановки питань перед експертом [4, 7, 8, 16]. Проте навіть найкращі методичні рекомендації будуть марними, якщо їх не застосовувати в практичній діяльності. Виходячи з цього, доцільним було б запровадження відповідного навчального курсу та навчання для посадових осіб митних органів, правомочних призначати проведення товарознавчих митних експертиз та досліджень. Про те, що якість відповіді експерта напряму залежить від якості формулювання поставленого питання, наочно свідчить рис. 1.

Постановка завдання. Метою дослідження було вивчення специфіки та особливостей постановки питань експертом при призначенні та під час проведення митної товарознавчої експертизи, зокрема об'єктів інтелектуальної власності.

Рис. 1. Техніка постановки питання щодо призначення експертизи

(Узагальнено за [1-3])

Виклад основного матеріалу дослідження. При призначенні митної експертизи посадовою особою митного органу перед експертом ставиться певне завдання та встановлюється коло та зміст питань, із яких має бути проведена експертиза. При цьому митним законодавством не допускається постановка питань:

- що виходять за межі компетенції експерта (це може бути підставою для відмови у проведенні експертизи);
- для роз'яснення яких не потрібні спеціальні експертні знання;
- мають правовий характер;
- які можуть ставитися до об'єкта дослідження через його властивості.

Алгоритм дій для коректної постановки питання щодо призначення митної експертизи наведено в Інструкції про призначення та про-

ведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [13]. Ціль згаданого документа зводиться до надання методологічної допомоги посадовим особам митного органу при призначенні митної експертизи. Запропонований інструкцією алгоритм дій складається з кількох етапів, які показані на рис. 2.

Після формулювання питання необхідно провести оцінку його коректності згідно з критеріями, наведеними на рис. 3. Спираючись на наведене, можна дійти до висновку, що перший критерій містить заборону на відсутність у питанні певного (чіткого) смислового змісту, а другий і третій критерії накладають заборону на можливу багатозначність (можливість тлумачення (трактування)) суті поставленого в питанні.

Рис. 2. Послідовність постановки питання щодо призначення митної експертизи
(Складено за [12, 13, 15])

Рис. 3. Критерії коректності питань щодо призначення митної експертизи
(Узагальнено за [2, 11])

Важливо відзначити, що в процесі постановки питань експерту при призначенні митної експертизи необхідно дотримуватися ряду основоположних правил, які показані на рис. 4.

Зазначені правила передбачають, що кожне питання має містити два елементи: матрицю та невідому змінну. Під матрицею, яку можна назвати *передумовою питання*, слід розуміти інформацію, яка тією чи іншою мірою міститься у питанні і є підставою для постановки питання. Невідомою змінною питання слід вважати інфор-

мацію, на відсутність якої у цьому питанні вказується. При цьому можна з впевненістю стверджувати, що тільки одночасна наявність цих двох складових уможливує постановку самого питання, передбачає характер відповіді і визначає його загальну схему.

Для формулювання якісних питань слід дотримуватися теорії їх постановки та в першу чергу враховувати класифікацію питань, зважаючи на підстави їх виникнення (рис. 5 та рис. 6). Наприклад, за характером інформації, на відсутність якої

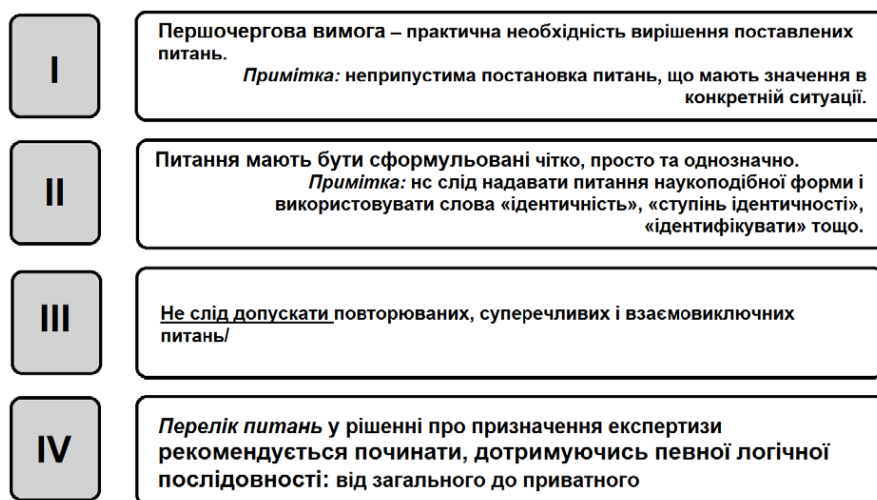

Рис. 4. Правила постановки питань експерту

(Узагальнено за [2, 6, 11])

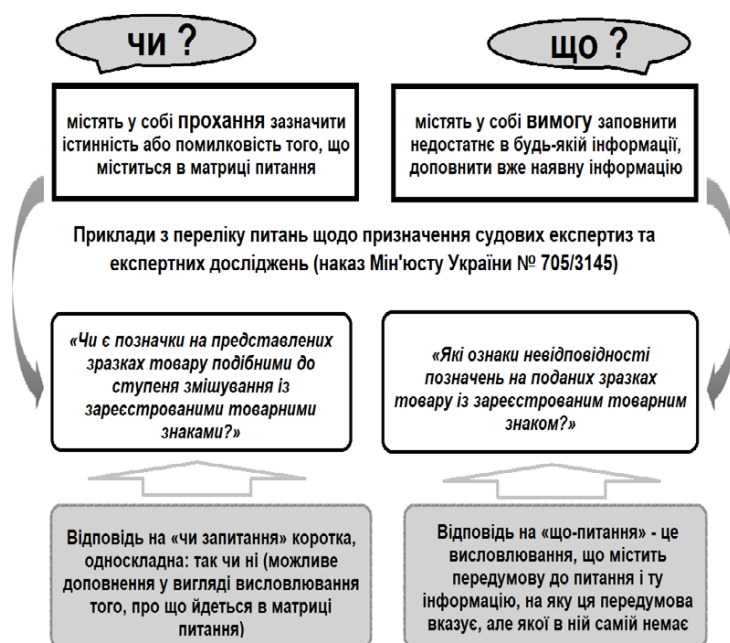
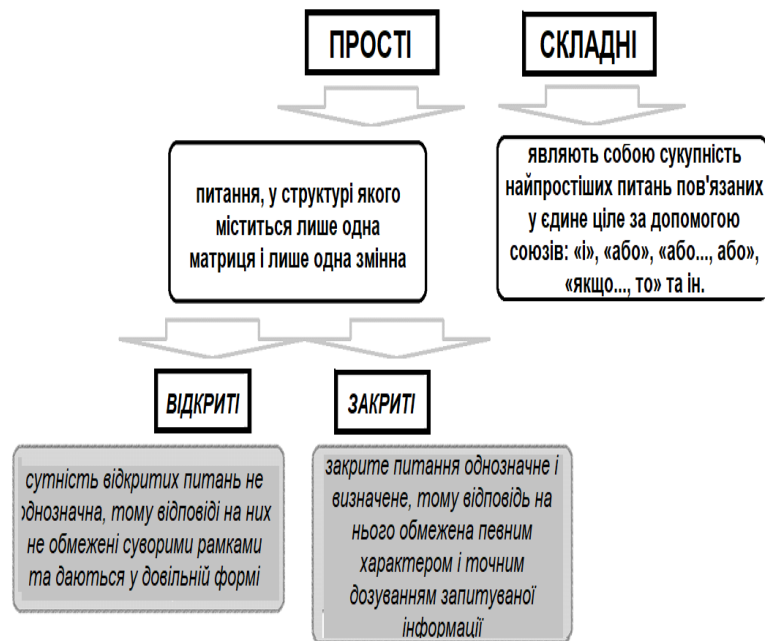

Рис. 5. Класифікація питань щодо характеру інформації

(Складено авторами за [6, 9, 15])

Рис. 6. Класифікація питань щодо їх будови

(Складено авторами за [6, 9, 15])

вказує питання виділяють дві категорії питань, так звані “чи-запитання” і “що-запитання”, а за будовою питання поділяють на прості (елементарні) і складні [9].

Для побудови “чи-питання” зазвичай використовується запитальна частка “чи”, на підтвердження чи заперечення певного припущення, що міститься в матриці питання. Наприклад, серед питань, які ставлять фахівцю, спостерігаються наступні формулювання: “Чи є даний засіб індивідуалізації подібним до зареєстрованого фірмового найменування (торгової марки, товарного знаку)?”. Для побудови “що-питань”, як правило, використовуються питання, які вказують на характер інформації, про яку запитується, такі як: що, де, коли, для чого, для кого, чому, як, скільки та ін. Яка ринкова вартість об’єкта інтелектуальної власності?

На додаток до наведеної класифікації, представленої на рис. 6, слід зазначити, що складне питання може складатися з кількох матриць та однієї невідомої змінної (наприклад, “Чи встановлені у досліджуваного об’єкта інтелектуальної власності ознаки винаходу?”); з однієї матриці та кількох невідомих змінних (наприклад, “Які ознаки фальсифікації наданого для митної експертизи зразка товару та які способи були використані при фальсифікації цього товару?”); або з кількох матриць та кількох невідомих змінних (наприклад, “Чи використовуються при виробни-

цтві досліджуваних товарів корисні моделі та чи встановлено у поданих зразках об’єкта інтелектуальної власності наявність атрибутів корисної моделі, патенти на які належать третім особам?”). При цьому як рекомендація при складанні складного питання для митного експерта варто відзначити доцільність поділу питання на елементарні підпитання, що дозволить оцінити їх якість і знизити ймовірність плутанини при відповіді.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, для попередження проблем при взаємодії митних органів та експертних установ у процесі організації та проведення митних експертиз важливо враховувати особливості постановки питань при призначенні експертиз та дотримуватися правил постановки питань експерту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Басиста І. В. Проведення експертиз у кримінальних провадженнях: сучасні реалії законодавчого унормування. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63. С. 144-152.
2. Будз О. Ф. Розвиток управління митним обслуговуванням підприємств : дис. ... д-ра філософії : 292 / Національний університет “Львівська Політехніка”. Львів, 2020. 249 с.
3. Варавіна І. А., Самкова О. П., Плотницька А. В. Проблеми, пов’язані із вирішенням основних завдань при проведенні досліджень у сільському господарстві (сільськогосподарській експер-

тизі). *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63. С. 385-396.

4. Ващук О. П. Проблемні питання психофізіологічної експертизи в кримінальному провадженні. *Вісник ОНДІСЕ*. 2017. Вип. 2. С. 11-21.

5. Веретун Г. С. Особливості та відмінності понять “комплексна експертиза” та “комплекс експертиз”. *Вісник ОНДІСЕ*. 2018. Вип. 3. С. 14-17.

6. Види питань та їх класифікація: по формі, функціям і змісту. URL: <https://library/read/25322>.

7. Головченко Л. М. Про необхідність вдосконалення законодавства про судово-експертну діяльність в Україні. *Криміналістика і судова експертиза: Междуведомственный научно-методический сборник*. 2013. Вып. 58. Ч. 1. С. 5-12.

8. Давидова Д. В. Висновок експерта як процесуальне джерело доказів: окремі аспекти теорії та практики. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 151-154.

9. Маслова А. Б. Органи, що реалізують державну митну політику, як складова системи публічного адміністрування: людиноцентристська концепція трансформації : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 444 с.

10. Мельник М. В. Інститут митних режимів в митному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2016. 251 с.

11. Митний кодекс України : 13.03.2012 р. № 4495-VI (в ред. від 01.08.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

12. Питання до судового експерта-товарознавця. *НСЕО. Незалежна судова експертиза та оцінка*. 02.07.2021. URL: <https://sudexpert.vn.ua/ua/a412537-pitannya-sudovogo-eksperta.html>.

13. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.98 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

14. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII (в ред. від 01.08.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

15. Тарасюгіна С. В. Особливості товарознавчого дослідження товарів медичного призначення. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 20. С. 424-434.

16. Тіщенко В. В. Криміналістика : підручник. Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2017. 556 с.

nodavchoho unormuvannia, *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, vyp. 63, s. 144-152.

2. Budz, O. F. (2020), Rozvytok upravlinnia mytnym obsluhovuvanniam pidpriemstv : dys. ... d-ra filosofii : 292 / Natsional'nyj universytet “L'vivs'ka Politekhnik”. L'viv, 249 s.

3. Varavina, I. A. Samkova, O. P. and Plotnits'ka, A. V. (2018), Problemy, pov'iazani iz vyrishenniam osnovnykh zavdan' pry provedenni doslidzhen' u sil's'komu hospodarstvi (sil's'kohospodars'kij ekspertyzi), *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, vyp. 63, s. 385-396.

4. Vaschuk, O. P. (2017), Problemni pytannia psykhoфизиологичної експертизи в кримінальному провадженні, *Вісник ОНДІСЕ*, vyp. 2, s. 11-21.

5. Veretun, H. S. (2018), Osoblyvosti ta vidminnosti poniat' “kompleksna ekspertyza” ta “kompleks ekspertyz”, *Вісник ОНДІСЕ*, vyp. 3, s. 14-17.

6. Vydy pytan' ta ikh klasyfikatsiia: po formi, funktsiim i zmistu, available at: <https://library/read/25322>.

7. Holovchenko, L. M. (2013), Pro neobkhdnist' vdoskonalennia zakonodavstva pro sudovo-ekspertnu diial'nist' v Ukraini, *Kryminalistyka y sudebnaia ekspertyza: Mezhduevedomstvennyj nauchno-metodycheskyj sbornik*, Vyp. 58. Ch. 1, s. 5-12.

8. Davydova, D. V. (2015), Vysnovok eksperta iak protsesual'ne dzherelo dokaziv: okremi aspekty teorii ta praktyky, *Pivdenoukrains'kyj pravnychyj chasopys*, № 2, s. 151-154.

9. Maslova, A. B. (2021), Orhany, scho realizuiut' derzhavnu mytnu polityku, iak skladova systemy publichnogo administruvannia: liudynotsentrist's'ka kontseptsii transformatsii : dys. ... dokt. iuryd. nauk : 12.00.07 / Zaporiz'kyj natsional'nyj universytet. Zaporizhzhia. 444 s.

10. Mel'nyk, M. V. (2016), Instytut mytynykh rezhymiv v mytnomu pravi Ukrainy : dys. ... kand. iuryd. nauk : 12.00.07 / Mizhrehional'na akademiia upravlinnia personalom. Kyiv. 251 s.

11. Mytnyj kodeks Ukrainy : 13.03.2012 r. № 4495-VI (v red. vid 01.08.2022 r.), available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

12. Pytannia do sudovoho eksperta-tovarovnavtsia. *НСЕО. Незалежна судова експертиза та оцінка*. 02.07.2021, available at: <https://sudexpert.vn.ua/ua/a412537-pitannya-sudovogo-eksperta.html>.

13. Pro zatverdzhennia Instruktzii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen' ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsij z pytan' pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen' : Nakaz Ministerstva iustytzii Ukrainy № 53/5 vid 08.10.98 r., available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

14. Pro zovnishn'oekonomichnu diial'nist' : Zakon Ukrainy vid 16.04.1991 r. № 959-XII (v red. vid 01.08.2022 r.), available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

REFERENCES:

1. Basysta, I. V. (2018), Provedennia ekspertyz u kryminal'nykh provadzhenniakh: suchasni realii zako-

15. Tarasiutina, S. V. (2019), Osoblyvosti tovaroznavchoho doslidzhennia tovariv medychnoho pryznachennia, *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, № 20, s. 424-434.

16. Tischenko, V. V. (2017), Kryminalistyka : pidruchnyk, Vydavnychyj dim "Hel'vetyka", Odesa, 556 s.

Стаття надійшла до редакції 29 вересня 2022 року